

Varga Tünde

*NyME-EMK Kitaibel Pál Kör nyezetudományi Doktori Iskola
Környezetpedagógia program hallgatója*

Környezettudatosság - Avagy a felelősség kérdése a nevelésben

Bevezetés

A 21. századra vált világosan láthatóvá, hogy a globális környezeti problémák emberi léptékkal már nem mérhetőek. A környezeti változások mértéke atmoszférikus nagyságú, melynek jelenléte tagadhatatlanul egyre fojtogatóbb. *Ezzel párhuzamosan, a technológiai forradalom és információ-robbanás új, globális kihívásokat állított az emberiség elé. A túlzó politikai és társadalmi koncepciók érezhető zavart keltettek az értékek meghatározásában. A felelőtlen világszemlélet elvezetett egy szellemi válsághelyzet kialakulásához, amely tovább mélyíti a problémákat.*

Mindezek miatt a környezet- és klímavédelem egy olyan kiemelt területté vált, amely a Föld életének további minőségét határozza meg. A világ különböző területein más és más feladatok várnak az emberiségre, de általános és közös cél egy optimális, fenntartható világkép felépítése.

Információszenyezés

Ahogy az ipari kor elhozta az ipari szennyezés problémáját, úgy a digitális-információs világ szennyezettsége ugyanúgy károsítja a mindennapi életünket (1).

Levent Orman írta "Journal of Management Information Systems" című könyvében, hogy az információs szennyezés megbénítja a döntéshozókat, és növeli a nagy nyilvánosság szkepticizmusát. Ez azt jelenti, hogy a világunk fertőzött hiányos, ellentmondásos, vagy lényegtelen információkkal. A szennyezett információk okozhatják a legtöbb kárt a szakmai döntéshozási folyamatban, hiszen teljesítményük nagyban függ a rendelkezésükre álló információktól (2).

Napi rendszerességgel érezhetjük az információs szennyezés mellékhatásait. A legegyszerűbb példa erre, ha Google-t használunk kutatására, vagy megfigyeljük, hogy mennyi spam levelet (levélszemetet) kapunk 24 óra alatt. Riza Berkan kiemelte írásában, hogy a Wikipedia már önmagában nevezhető az információszenyezés egyik fő forrásának. Összefoglalva az álláspontját: az információ nem egyenlő a tudással (3).

Aron Fal a 2010-es évet jelölte meg az információszenyezés kirobbanása kezdetének (4). Véleményem szerint, ez egy jóval hosszabb folyamat volt. Elmondhatjuk, hogy a kiindulási pont visszadatálódik a 18-19. századi ipari forradalomig.

A bevezetőben említett állítások alapján jelenleg adatszmogban élünk. Ahogy Dustin Wax említi "Information Pollution Alert! Living with Data Smog" című írásában, ez a szmog több, mint egyszerű információs túlterheltség. Többé nem vagyunk képesek kezelni az információk forrásának mennyiségét, és nem tudjuk ellenőrizni azok tisztaságát sem (5). Ezek az információk ma már nem szolgálnak irányítóként, ami cselekvéseinket tudná (megfelelően) irányítani. Mindezek hatással vannak a társadalom éleslátására. Elmondhatjuk, hogy az adatszmog rosszabb, mint a szmog, amellyel az energiatermelés során az égés melléktermékeként találkozunk.

Miért? Mert a reklám- és szórakoztatóipar szemüvegén át szemlélve tárgyilagosságunk elszakadt a valóságtól.

Diamond Geezer kutatásai alapján az emberek korlátozott kognitív kapacitással rendelkeznek. Ez a kapacitás felelős az információkezelésért. Véleménye szerint: "minél több információt kapunk, annál valószínűbb, hogy használatuk közben hibázni fogunk". Ami azt illeti, természetesen minden ember különbözik a kognitív kapacitásban, ami miatt nem vagyunk képesek azonos mennyiségű információt kezelni. Az információ szolgáltatók felelőssége, hogy, ahol csak lehet csökkentsék a kognitív terhelést. Meg kell strukturálniuk és egyértelművé tenniük az összes lényeges információt, és csak azt átadni, amire a döntéshozatali folyamat szakaszában szükség van. Információt adni és kapni hasonló folyamat egy térkép olvasásához, így a világ komplexitását csak világos és egyértelmű információkkal érthetjük meg (6).

A túlterhelt és szennyezett információk megbéníthatják a befogadót. Ha egyes szituációkban a személy túlzott mértékű információt kap, az könnyen vezethet egy rossz döntéshez, vagy félreértéshez. Szélsőséges esetben akár a vevő nem tud felelősségteljes döntést hozni, mivel nem tudja többé megítélni, hogy mi releváns. Bár egyértelmű, hogy a technológia keltette életre, gyorsította fel ezeket a problémákat, nem ez az egyetlen forrása a szennyezésnek. Minden, ami eltereli figyelmünket a lényeges tényekről, amihez szükségünk van egy feladat elvégzésére, vagy, hogy döntést tudjunk hozni, információs szennyezőanyagoknak tekintjük (7). Az információszenyezésnek sok arca van, sőt akár nem csak technológiai jellegű is lehet. Például egy világos, céltalan üzenet is vezethet félreértéshez vagy közölhet szegényes ismereteket.

Az új technológiai találmányok életünket könnyebbé tették. Ezek a berendezések segítették a kommunikáció gyorsabbá válását, és azt, hogy könnyen elérhetővé vált mindenki számára. A digitális forradalom és a információmegosztás kérdésének demokratizálódása megosztja az információk minőségét.

A fő kár, amit az információszenyezés okozott, az az éghajlatváltozás tagadásának felmerülése. Annak ellenére, hogy különböző és sokféle tudományos jelentés, folyóirat, előadás és konferencia támasztja alá a létezését, a nyilvánosság kérdőre vonja a tudományos következtetéseket. Ez a hozzáállás húzza vissza a hatékony, kollektív intézkedéseket, amelyeket a társadalom egy jobb és felelősségteljes életért tehet a Földön.

Globális problémák, nemzetközi lépések

Már 43 éve, hogy az 1972-es Stockholm-i nemzetközi egyezmény aláírásával megkezdődött a környezeti figyelemfelhívás és a szemléletformálásra (környezeti attitűd formálásra) való globális törekvések sorozata.

1987-ben a híres Brundtlandt jelentésben definiálásra került a fenntartható fejlődés. "A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét, hogy kielégítsék saját igényeiket" (8).

Az egyik legsikeresebb kísérlet Európában a globális egyesítésre és cselekvésre az Agenda 21 volt. A résztvevő partnerek/országok részesülhetnek nemzeti, regionális és helyi támogatások közt. Ezek egy szélesebb látókört és mintát képviselnek, amelyből az egész világ képes tanulni. Az ilyen, felelősségteljes látásmóddal rendelkező állampolgárok tudják megtenni azokat az életmódbeli változtatásokat, amelyekre feltétlenül szükség van a fenntartható fejlődés érdekében.

Az emberiség felismerte, hogy elért a történelem egy meghatározó pillantáéhoz. Háborúkkal, szegénységgel, éhezéssel és az írástudatlansággal kellett szembeznünk az ökoszisztémán belül, amely hatást gyakorol az egész világ jólétére. Az ilyen mértékű problémákon egyedül egyik ország sem tud segíteni, nem tudja megváltoztatni az adott helyzetet. A fenntartható fejlődés megvalósulásához egyesíteni kell erőnket a globális partnerség nevében, hogy egy jobb, egyformán kielégítő jövőben élhessünk. A cél, a környezet és fejlődés kulcsszereplőinek összehozása volt. Agenda 21 cselekvési tervében felvillant, hogy a fenntartható fejlődés új formáit követeli a szociális tanuláshoz, részvételhez és együttműködéshez (9).

Az Agenda 21 intézkedéseit megelőzte a kiotói egyezmény. Ez egy 1992-ben aláírt nemzetközi egyezmény, amelyben a résztvevő államok kötelezettséget vállalnak, hogy csökkentik az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását. Az egyezmény két legfontosabb megállapítása: a globális felmelegedés létezik, és az emberi tevékenység által felszabadult CO₂-kibocsátás okozhatta. Ez csak két cél a sok közül, amelyek a emberiség figyelmét és tudatosságát követelik (10).

Nem csupán a nemzetközi konferenciákon szerepeltek a figyelem középpontjában a környezet- és klímavédelmi kérdések az emberiség cselekvéseinek tükrében. A kortárs tudósok is sokrétűen vizsgálták az adott témakört. Példaként szeretném említeni Konrad Lorenz „A civilizált emberiség 8 halálos bűne” című könyvének egyik fejezetét. A „Versenyfutás önmagunkkal” című fejezet remekül illusztrálja a kor problémáit, hiszen biológiai, szociológiai, antropológiai és pszichológiai szempontból vizsgálja a modern ember belső harmóniájának és a természettel való egyensúlyának felborulását (11).

Hermann Ottó, Apponyi Albert, Vida Gábor és Kovács-Németh Mária szemléleteikben kiállnak amellett, hogy a pedagógiakultúra megújítható lenne a környezetkultúra által. A jelenlegi válsághelyzetre megoldásként új, értékteremtő válaszokat kell megfogalmazni, egy olyan újgenerációs embernek, aki természeti-társadalmi-környezeti problémákra konstruktív válaszokat tud adni. Megismerve kutatásaikat, elmondhatjuk, hogy az ökológiai válság az erkölcs válságával is egyenlő.

A környezetpedagógia célja egy felősségteljes, környezettudatos magatartás kialakítása az emberi élet minőségének fenntartására, javítására. Kováts-Németh Máriát idézve, "A környezeti nevelés olyan átfogó nevelési feladat, mely át kell, hogy szője a személyiség egészét" (13). A konstruktív életvezetési modell alkalmazására való törekvés a környezeti nevelés legfőbb feladata. A környezettudatos magatartás nem jöhet létre ismeret (előzetes és újonnan szerzett), attitűd és a cselekvés megfelelő összhangja nélkül. A tevékenykedtetés során megszerzett ismereteink befolyásolják gondolkodásunkat, amelyek ezáltal belsőnké, szokásainkká válnak. Ezen magatartási-tevékenységi modellek gyakoroltatásával tudatos és felelősségteljes cselekvést érhetünk el pedagógiai gyakorlatainkkal. A környezettudat kialakításához egy új tanulási környezetre van szükségünk, ahol közvetlen megfigyelés és tapasztalatszerzés lehet részese az életszerű tanulási folyamatnak. A közoktatás, felsőoktatás és civil színterek mindegyikében alkalmazható a környezeti nevelés, de legkiválóbbja az erdei iskola és módszere a megismertetésen alapuló projektmódszer. Kováts-Németh Mária szavaival összefoglalva: "A környezettudatos szemléletmód formálásában az óvodának, az iskolának, az oktatás-nevelésnek döntő szerepe van. A szemléletváltás, a környezettudatos szemléletmód kialakítása hatékonyabb az új tanulási környezet megteremtésével, a tudatosan alkalmazott feladatorientált módszerekkel" (13).

Hazánkban 2003 óta kötelező a környezeti program elkészítése az iskolákban és az önkormányzatoknál. *Ezen a területen a gond nem az egyezmények, szabályozások és konferenciák elért eredményeivel van, hanem az alkalmazásuk hiányában keresendők.* A gonddal ott szembesülünk, hogy ezen stratégiáknak, határozatoknak végrehajtásának nincs számonkérése és ellenőrzése sem jelenleg. A motiváció és a felelősség hiányában az ismeret (tudás) nem válik attitűddé (érzelémmé, élménnyé) és így cselekvésre (morális szint) sem sarkallja az embert.

Segíthetne a feladatok megoldásában a Nemzeti Fenntarthatósági Keretstratégia alkalmazása is. Ebben egy hosszútávú, egész nemzetet átfogó, egyéni és közösségi cselekvési iránymutatót fogalmaztak meg, mely az aktuális problémák fenntartható megoldásait tárgyalja (12).

Összegzés

A felelősség és követelmény hiányában teljes morális válságba kerültünk. A környezettudatosság biztosítja számunkra azt a keretet, amitől Földünk és életterünk még sokáig otthonunk lehet. Enélkül felgyorsítjuk az amortizációs folyamatokat és bioszféránkat is teljesen elpusztítjuk, önmagunkkal együtt.

A környezettudatosság kialakítása, kialakulása során ismereteinket érzelmi átéléssel cselekvésekké tudjuk alakítani, ami által döntéshelyzetben erkölcsösen és jól tudunk választ adni a világ kihívásaira.

Az adott területen az iskola- és tananyagfejlesztés esszenciális erővel bír, hiszen oktatás, tudás nélkül nem tudunk előrébb lépni és felelősségteljesen továbbfejlődni.

Az írásban felmerülő sorrendben közölve:

- (1) <http://www.publishyourarticles.net/knowledge-hub/environmental-studies/complete-information-on-pollution-kinds-of-pollutants-and-types-of-pollution.html>
- (2) Orman, Levent: Fighting Information Pollution With Decision Support Systems. Journal Of Management Information Systems/Fall 1984, Vol.1. No.2 M.E. Sharpe, Inc.
- (3) <http://www.searchenginejournal.com/information-pollution-doomsday-consequences/52937/>
- (4) <http://www.seobook.com/2010-year-information-pollution-takes>
- (5) <http://www.lifehack.org/articles/lifestyle/information-pollution-alert-living-with-data-smog.html>
- (6) http://www.tubemapcentral.com/information_pollution/ip.html
- (7) http://en.wikipedia.org/wiki/information_pollution
- (8) <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
- (9) <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- (10) <http://www.ujakropolisz.hu/cikk/mentsetek-meg-remenyt> Konrad Lorenz: A civilizált emberiség 8 halálos bűne. Budapest, 2002. 14-17. o.
- (11) <http://nfft.hu/nemzeti-fenntarthato-fejlodesi-keretstrategia/>
- (12) From Earth Summit To Local Agenda 21: Working Towards Sustainable Development. Edited By William M. Lafferty And Katarina Eckerberg. London, New York, 1998., Introduction 1, Pg. 1.
- (13) Kováts-Németh Mária: Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig. Pécs, 2010. 105., 107., 109., 119. o.